

здоров'я і знань, як учень повинен зберігати його, не можна оптимізувати навчальний процес, використовувати гуманістичні прийоми виховання сукупності відносин учня до себе, природи, суспільства. Об'єктивні закони формування здоров'я на кожному віковому етапі, як і закони природних наук є складовою частиною базисної освіти; більш того, сформована культура здоров'я випускника школи сприятиме виживанню людини, економічному і культурному розквіту держави. Вчитель не зможе привернути увагу дітей до їх здоров'я, якщо не докладе зусилля для зміцнення власного організму, тобто не підтримуватиме його як професійну якість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех И.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання.; Науково-методичний посібник. – К. – 1998. – 204с.
2. Бондарь В.И. Теория и технология управления процессом обучения в школе. – К.; ФАДА, ЛТД, 2000. – 191 с.
3. Гриньова М.В. Методика викладання валеології: навчально-методичний посібник. – Полтава, АСМІ. – 2–4. – 228 с.
4. Звіт про людський розвиток в Україні 2003, спеціальне видання. Програма розвитку ООН, Київ, Україна, 2003.
5. Зейгарник Б.В. Теория личности в зарубежной психологии. – М., 1982.
6. Ефимова В.М., Гавриленко Ю.М. Современные технологии формирования навыков защищенного поведения у подростков (учебно-методическое пособие). – Симферополь, “Таврия”, 2003. – 200с.
7. Кириленко С.В. Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти//Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з валеології “Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти”. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 6–13.
8. Навчання здорового способу життя на засадах розвитку навичок через систему шкільної освіти: оцінка ситуації / О.М.Балакірева (кер.авт.кол.). – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 108 с.
9. Овчаренко Т.Г. Психолого-педагогічні аспекти здорового способу життя та шляхи його формування у школярів // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк, 1997. – № 6. – С. 34–37.
10. Основи здоров'я: Книга для вчителя/Л.С.Ващенко, Т.Є.Бойченко.-К.:Генега,2005. – 240 с.
11. Пехота Е.Н. Индивидуализация профессионально-педагогической подготовки учителей. – К.: “Вища школа”, 1997. – 281с.
12. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: “К.І.С.”, 2003. – 296 с.
13. Шмалей С.В. Диагностика здоровья. – Херсон, 1994. – 208 с.

УДК 371. 26

Граненко Н.В.

ВІД ОЦІНЮВАННЯ ДО МОНІТОРИНГУ: ШЛЯХОМ ОСВІТНІХ ІННОВАЦІЙ

Необхідною передумовою для виконання програми Кабінету Міністрів України “Назустріч людям” у галузі освіти є оновлення підходів до організації навчального процесу, пріоритетним завданням якого визнано його якість. Моніторингові дослідження у цій сфері стають сьогодні не тільки популярною, але й необхідною тенденцією розвитку педагогічної системи, і такі звичні поняття, як “контроль”, “оцінювання”, “облік”, “оцінка” поступово сприймаються нашою свідомістю саме як компоненти освітнього моніторингу, їх суть поступово трансформується, а первісне значення втрачається або ж не відповідає вимогам сучасності.

Підручники з педагогіки та фундаментальні наукові праці Ю.К.Бабанського, Н.П.Волкової, К.Г.Делікатного, В.С.Лозниці, П.І.Підкасистого, І.П.Підласого, М.М.Фіцули, Г.І.Щукіної, В.В.Ягупова та ін. містять визначення даних термінів, але часто без урахування їх ієрархічного порядку та сучасного включення до процесу моніторингу; публікації О.Локшиної, О.Ляшенко та інших авторів, що досліджують характерні ознаки останнього, розкривають його сутність та перспективи в глобальному масштабі, не вдаючись до педагогічних реалій загальноосвітньої школи. Тому за **мету нашої статті** було поставлено прослідкувати еволюцію понять “моніторинг”, “педагогічна діагностика”, “контроль”, “перевірка”, “облік”, “оцінка”, “отметка” (рос.), “бал”; систематизувати ці терміни та визначити їх місце в сучасному навчальному процесі.

У фундаментальних працях по педагогіці вітчизняних та російських науковців відсутня повна, чітко окреслена взаємозалежність зазначених вище понять. Так, П.І.Підкасистий та В.В.Ягупов ототожнюють контроль з перевіркою знань і педагогічною діагностикою; Н.П.Волкова, В.С.Лозниця та М.М.Фіцула термін “діагностика” взагалі не вживають, але розводять поняття “контроль” і “перевірка” як родові та видові і т.п. Для того, щоб легше орієнтуватися в існуючих класифікаціях, звернемося спочатку до тлумачного словника С.І.Ожегова та Н.Ю.Шведової і “Словника іноземних слів” за редакцією І.В.Льохіна та Ф.М.Петрова за роз’ясненням значень кожного з термінів, про які йдеться мова.

Слово “діагностика” пояснюється у словнику лише з медичної (встановлення діагнозу) та технічної (визначення стану машин, механізмів) точок зору, але звідси розуміється в загальному сенсі як визначення стану якогось предмета, явища з метою прийняття подальших дій. І.П.Підласий розрізняє “діагностику” як загальний підхід і “діагностування” як процес (складову частину) практичної педагогічної діяльності. Діагностування, за його думкою, включає контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку подій [8: 544]. Таким чином, діагностика (діагностування – як процес) є родовим поняттям для всіх інших процедур, що вже включаються до нього (за винятком моніторингу).

“Перевірка” пояснюється в словнику як засвідчення в правильності чогось, обстеження з метою нагляду, контролю; дослідження для з’ясування чогось. Майже синонімічним є пояснення слова “контроль”: перевірка, а також постійне спостереження з метою перевірки чи нагляду; забезпечення правильності тих чи інших дій. Але в педагогічній практиці дані поняття не є синонімами. Н.П.Волкова, В.С.Лозниця та М.М.Фіцула включають перевірку у склад контролю, адже “спостереження за учнями під час занять, перевірка їх знань, навичок і вмінь, зошитів, інших продуктів навчальної і практичної діяльності учнів є засобами контролю” [1: 351]. “Контроль як педагогічне поняття являє собою усвідомлене, планомірне спостереження та фіксацію вербальних і практичних дій вихованців з метою з’ясування рівня набуття ними соціального досвіду, опанування програмного матеріалу, оволодіння теоретичними і практичними знаннями, навичками й уміннями та формування в них певних особистісних і професійних рис” [13: 404]. Контроль – процес всебічний, який не обмежується лише перевіркою. Це і спостереження, і виявлення знань, і фіксація результатів, і аналіз.

Найбільш повне пояснення того, що уособлює собою перевірка, на наш погляд, надається в статті Г.У.Тахтамишевої: під перевіркою знань учнів слід розуміти “...виявлення та порівняння на тому чи іншому етапі навчання результату навчальної діяльності з вимогами, які задані програмою чи стандартами освіти. Отже, перевірка – це звіряння навчальних досягнень учня з нормативом...” [11: 15]. Основною суттю процесу перевірки є не нагляд чи спостереження, а саме порівняння, на підставі якого вже дається оцінка.

Слово “оцінка” має в словнику декілька значень: визначення ціни чогось; встановлення якості, ступеня, рівня чогось, думка про це; те саме, що і бал (російською мовою – “отметка”). Таке просте, здавалося б, поняття має найбільш суперечливу історію в педагогічній теорії і практиці. Вже у поясненні, що надається авторами словника,

виявляється головна проблема існуючого терміна: плутання його з дрібнішим, менш змістовним поняттям “бал”. Як і у випадку з діагностикою і діагностуванням, розрізняють оцінювання (процес) і оцінку (результат).

Оцінка навчальних досягнень є, по суті, виміром рівня засвоєння [6: 362]. “Оцінювання знань – визначення й вираження в умовних одиницях (балах), а також в оціночних судженнях учителя знань, умінь та навичок учнів відповідно до вимог шкільних програм” [12: 196]. “Бал” у словнику розшифровується як одиниця оцінки ступеня, сили якогось явища; цифрова відмітка успіхів (у навчальних закладах, спорті). Оцінні судження, за твердженням К.Г.Делікатного, характеризують якість роботи учнів і можуть висловлюватися чи у формі заохочувальних зауважень, чи, навпаки, у вигляді стислих заперечень типу “неправильно”, що спрямовують школяра на пошук потрібного варіанта розв’язання завдання [2: 5].

Оцінка знань учнів пройшла багато етапів: була обов’язковою та за вибором педагога; усною та письмовою; обмежувалася цифровим фіксуванням чи розгорнутою характеристикою; вважалася стимулом і проявом імперативної влади дорослих; вимірювала знання, навички, вміння, компетенції, рівень творчості учня; вміщувалася в балах різних шкал.

Основною проблемою, яка завжди стояла перед оцінкою, завжди було і залишається питання: “Як оцінювати?”, – в той час, як відповідною проблемою, що завжди переслідувала перевірку, було питання: “Що оцінювати?”. Визначення Ю.К.Бабанського, за яким оцінка встановлює ступень виконання школярами завдань, що поставлені перед ними в процесі навчання, рівень їх підготовки та розвитку, якості знань, вмінь та навичок [7: 261], сьогодні потребує перегляду та доповнення.

Традиційно всіма компонентами навчального процесу керує вчитель, діяльність якого, в свою чергу, контролюється адміністрацією школи (ланки подальшого упорядкування теж відомі), але на сучасному етапі гуманізації освіти до процесів контролю, перевірки, оцінювання знань не тільки можуть, але й повинні бути залучені учні. На значущості самоконтролю, самоперевірки наголошувалося ще в радянські часи, але тільки тепер ці гасла стають реальністю. До них приєднуються взаємоперевірка, взаємооцінка, які складають цілу групу методів інтерактивного навчання. Зауваження Ш.О.Амонашвілі стосовно того, що діти безпідставно звільняються від таких складових структури навчально-пізнавальної діяльності, як контроль та оцінка, нарешті має перспективи вирішення.

Слово “облік” трактується авторами тлумачного словника як установлення наявності, кількості чогось за допомогою підрахунків; реєстрація із занесенням до списків певних осіб. Якщо оцінювання може бути в педагогіці як усним, так і цифровим, то облік успішності “...передбачає фіксацію результатів контролю у вигляді оцінного судження або числового бала з метою аналізу стану навчально-виховного процесу за певний період...” [1: 351]. Облік ведеться у вигляді оцінок у класному журналі, щоденниках учнів, відомостях та інших документах. За умови використання рейтингової технології оцінювання облік успішності школярів буде виглядати у формі порівняльної таблиці їх навчальних досягнень, розташованих за місцями, які займає кожен член учнівського колективу. Г.І.Щукіна підкреслює те, що під обліком треба розуміти педагогічно узагальнений підсумок роботи учнів та вчителя за певний період навчання, статистична обробка результатів якого допоможе вчителю та адміністрації школи виявити ефективність своєї праці [8: 359].

Найширшим поняттям серед всіх згаданих вище є поняття “освітній моніторинг”, і його немає в словнику (є тільки слово “монітор” – контролюючий пристрій), тому що порівняно з іншими педагогічними процедурами дана є самою молодшою і тією, яка найбільше відповідає вимогам сучасності. О.Ляшенко розглядає моніторинг в освіті як систему “...щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб’єкта освітньої діяльності чи освітньої системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей” [4: 26].

О.Локшина пояснює необхідність проведення моніторингових досліджень тим, що "...за результатами моніторингу якості освіти органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи та її окремих складників, виявляють проблеми, що виникли в процесі досягнення освітніх цілей, з'ясовують тенденції розвитку освіти для розроблення відповідної освітньої політики. Отже, моніторинг якості освіти є дієвим засобом менеджменту освіти, управління її якістю" [3: 30].

Якщо контроль чи перевірка носять одноразовий характер або ж повторюються епізодично, вивчаючи лише окремі, обрані для аналізу параметри; якщо педагогічна діагностика не ставить за мету поширення інформації про перебіг навчальних подій серед громадськості, то освітній моніторинг виходить на міжнародні масштаби і є системою, що постійно функціонує, розвивається й удосконалюється.

Оскільки об'єктом дослідження моніторингу в освіті може бути і рівень навчальних досягнень учнів, то поняття "діагностика", "контроль", "перевірка", "облік", "оцінка", "бал" тісно пов'язані з ним, але залишаються водночас самостійними, відокремленими поняттями і невід'ємними складовими навчального процесу.

Взагалі структуру відносин всіх цих педагогічних процедур і процесів можна представити у вигляді наступної схеми:

Таким чином, якщо **освітній моніторинг** відстежує результативність навчального процесу, то підпорядкованість всіх етапів цієї процедури буде така: **педагогічне діагностування** – система збору, обробки, аналізу інформації для коригування подальших дій, яка здійснюється за допомогою **контролю**, що включає не лише нагляд, спостереження, але і **перевірку** знань учнів, результатами чого є **оцінювання** та **облік** (вони відбиваються в **оцінці**, яка може бути усною, у вигляді **оцінного судження**, чи цифровою, у вигляді **бала**).

Зібрані для проведення моніторингу в освіті дані можуть вважатися об'єктивними, на нашу думку, за наступних умов:

- 1) якщо кожен з процесів буде регулярним, а не хаотичним і безсистемним;
- 2) якщо буде чітко регламентована процедура порівняння навчальних досягнень учнів з освітніми стандартами (нормами, еталоном і т.п.);

3) якщо оцінка буде повною, всебічною і демонструватиме цілий спектр учнівських здобутків: навченість, здібність навчатися, прогрес у навчанні, ступень сформованості компетенцій та ін.

Вирішення всіх зазначених проблем сприятиме ефективності моніторингових досліджень та розвитку вітчизняної освіти в цілому і тому є одним з головних завдань сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2001. – 576 с.
2. Делікатний К.Г. Авторитет оцінки. – К.: Тов-во “Знання” УРСР, 1990. – 48 с.
3. Локшина О. Становлення та розвиток моніторингу якості освіти: світовий вибір // Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / Під заг. ред. О.І.Локшиної. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С.28–39.
4. Ляшенко О. Концептуальні засади моніторингу якості освіти // Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: Рекомендації з освітньої політики / Під заг. ред. О.І.Локшиної. – К.: “К.І.С.”, 2004. – С.21–27.
5. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская АН.; Российский фонд культуры; – 3-е изд., испр. и доп. – М.: АЗЪ, 1995. – 928 с.
6. Педагогіка: Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П.И.Пидкасистого. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 640 с.
7. Педагогіка: Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Под ред. Ю.К.Бабанского. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с.
8. Педагогіка школы. Учебное пособие для студентов педагогических институтов / Под ред. Г.И.Щукиной. – М.: Просвещение, 1977. – 384 с.
9. Подласый И.П. Педагогіка: Новый курс: Учебник для студентов педагогических вузов: В 2 кн. – М.: Владос, 1999. – Кн.1: Общие основы. Процесс обучения. – 574с.
10. Словарь иностранных слов / Под ред. И.В.Лёхина и Ф.Н.Петрова. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1954. – 856 с.
11. Тахтамышева Г.У. Оценка в современной школе // Стандарты и мониторинг. – 2002. – №5. – С.14–20.
12. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 544 с.
13. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2002. – 559 с.

УДК 371.036

Гриценко І.В.

СУТНІСТЬ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНОГО ЯВИЩА

Одним із пріоритетних завдань національного виховання в Україні є естетичне виховання дітей та молоді. Головною метою національного виховання є набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури [3: 15].

Естетичне виховання тісно пов'язане з інтелектуальним розвитком, формуванням моральних, правових, світоглядних цінностей, спрямоване на підготовку учнів до активного